

Universitat
Oberta
de Catalunya

TREBALL DE FI DE MÀSTER (RECERCA)
MÀSTER EN ANÀLISI POLÍTICA
UNIVERSITAT OBERTA DE CATALUNYA

RADIOGRAFIA DE L'EXTREMA DRETA VALENCIANA

UNA ANÀLISI DEL PERFIL DEL VOTANT DE VOX

IDOIA ARREAZA AGUILERA
DIRECTOR: DR. MARC GUINJOAN CESENA
PRA: IVÁN SERRANO BALAGUER

CURS 2020/21

Resum

L'última dècada s'ha assistit a un creixement exponencial de les formacions d'extrema dreta a una gran part dels països europeus. El cas de l'Estat espanyol, com el portugués, han estat excepcions especialment en allò relacionat amb la rellevància electoral d'aquestes formacions. El País Valencià, des de la Transició, ha conviscut amb la presència de l'extrema dreta. No obstant la seua rellevància electoral no ha arribat fins les eleccions autonòmiques de 2019, amb l'entrada de Vox a les Corts Valencianes, com també a alguns dels municipis valencians més grans. Aquesta investigació es centra en analitzar l'evolució de l'extrema dreta al País Valencià des de la Transició fins l'actualitat, establint els lligams amb el blaverisme, i conèixer quin és el perfil del votant valencià de Vox arran de les eleccions autonòmiques de l'abril de 2019.

Resumen

La última década se ha asistido a un crecimiento exponencial de las formaciones de extrema derecha en una gran parte de los países europeos. El caso del Estado español, como el portugués, han sido excepciones especialmente en lo relacionado con la relevancia electoral de estas formaciones. El País Valencià, desde la Transición, ha convivido con la presencia de la extrema derecha. No obstante, su relevancia electoral no ha llegado hasta las elecciones autonómicas de 2019, con la entrada de Vox en las Cortes Valencianas, como también en algunos de los municipios valencianos más grandes. Esta investigación se centra en analizar la evolución de la extrema derecha en el País Valencià desde la Transición hasta la actualidad, estableciendo los lazos con el blaverismo, y conociendo quién es el perfil del votante valenciano de Vox a raíz de las elecciones autonómicas de abril de 2019.

Abstract

The last decade has seen an exponential growth on far-right groups in Europe. Nevertheless, in Spain and Portuguese, those groups have shown an exception, particularly regard to their electoral relevance. In the same way, in Valencian Country, since the Transition, those groups have been present, but far-right will not achieve an electoral relevance until the regional elections in 2019, with Vox political party getting ten seats in the Valencian Parliament such as getting seats in the city halls of its the most important towns and cities. This research is focused on analyzing the far right evolution in the Valencian Country, from the political Transition to now, on establishing their links with blaverism, and knowing the valencian voter profile of Vox after regional elections in April 2019.

Paraules clau: Batalla de València, extrema dreta, Vox, valencianisme, blaverisme, participació electoral

ÍNDEX

1. Introducció	4
1.1. Justificació de la investigació	5
1.2. Objectiu principal i secundari	6
2. Metodologia de la investigació	7
3. El reviscolar de l'extrema dreta	8
3.1. La fusió entre blaverisme i l'extrema dreta (1977-2003)	9
3.2. El primer intent d'institucionalització de l'extrema dreta (2003-2015).....	12
3.3. El segon intent d'institucionalització de l'extrema dreta: Vox (2015-2020).....	16
3.3.1. <i>Les relacions entre la violència política de Vox i E2000</i>	19
4. El perfil del votant de Vox	21
4.1. Els trets característics i comuns en l'electorat de Vox.....	21
4.2. Anàlisi quantitativa: qui és el votant valencià de Vox?.....	23
4. Conclusions	28
5. Bibliografia	30
6. Annexos	35
6.1. Annex 1: Fitxa tècnica del baròmetre 3253 del CIS per a l'àmbit valencià	35
6.2. Vot a Vox a les comarques valencianes	35
6.3. Principals delictes d'odi extrema dreta i blaverisme	36

AGRAÏMENTS

Vull agrair a tots els docents del Màster en Anàlisi Política de la UOC per la seua dedicació, disponibilitat i continguts que ens ha ofert durant aquest màster, però amb especial menció al tutor d'aquest TFM, Marc Guinjoan Cesena per la seua entrega i disposició durant tot el procés de desenvolupament d'aquesta investigació, per les recomanacions, correccions i suggeriments.

Aquest TFM no haguera estat possible sense el documental "Viatge a l'extrema dreta" de La Comarca Científica i la ruta que amb ell férem per les comarques valencianes parlant i analitzant l'extrema dreta valenciana, i a totes aquelles persones que participaren dels fòrums de debat, amb les seues propostes, inquietuds i anàlisis.

Agrair, també, el suport d'Oscar Barberà Areste durant el procés d'elaboració d'aquest TFM i per ajudar-me a descobrir noves vies d'estudi.

I, per últim, a tot el meu entorn més proper per la confiança depositada en aquest llarg procés, regalant-me l'espenta necessària per a poder concloure aquest màster.

1. Introducció

Els efectes de la crisi mundial econòmica de 2007 tingueren una relació estreta respecte dels creixents nivells d'insatisfacció ciutadana amb els sistemes de govern tradicionals percebuts com a incapaços de resoldre els problemes de la mundialització. Al temps, aquesta crisi, juntament amb la creixent insatisfacció, ha aplanat el camí per al desenvolupament dels partits considerats com a populistes a la dècada dels huitanta (Taguieff, 2007) i com a «nova extrema dreta» (Rodríguez, 2006), «populisme de dreta radical» (Betz, 1994) o «dreta radical populista» (Mudde, 2007) més tard.

Aquestes formacions s'han enfocat en captar el vot de protesta d'una ciutadania, cansada i desorientada davant el col·lapse del sistema democràtic actual. En tots els casos, els discursos d'aquestes formacions acullen tres conceptes: inseguretat, criminalitat i immigració. Al País Valencià, la presència electoral de l'extrema dreta arriba arran de la constitució i participació de la formació ultradretana, España 2000, a les eleccions autonòmiques i locals valencianes. Malgrat una baixa representació política que, en certs moments s'ha vist créixer, les seues accions de mobilització política aparellades a la violència no han cessat (contramanifestacions el dia 9 d'octubre o el 25 d'abril, accions de mobilització el 12 d'octubre, assetjament a representants polítics d'esquerreres, etcètera). Si bé, tot i la presència a les urnes a partir de 2003, l'extrema dreta valenciana ha estat activa des dels inicis de la transició.

Ara, ens trobem davant d'una E2000 que ha abandonat les urnes, però amb una activitat rellevant als carrers i amb una nova formació ultradretana, Vox, amb representació a tot l'Estat espanyol i, especialment en el cas que ens ocupa, al País Valencià aconseguint 10 diputats a Corts Valencianes, amb 278.947 vots que suposen un 10,44% del conjunt de votants a les eleccions autonòmiques de 2019. A més de la representació aconseguida als grans municipis valencians a les eleccions municipals de 2019. Vox i España2000 comparteixen lideratges, com també trajectòria.

Aquest TFM pretén fer un repàs de l'evolució de les forces i grups d'extrema dreta al País Valencià des dels inicis de la Transició, tot posant atenció en la importància de les sinergies establides amb el moviment conegut com a blaverisme que ha facilitat la supervivència d'ambdós.

1.1. Justificació de la investigació

La irrupció de Vox a l'escenari polític i electoral espanyol, així com als diferents territoris que s'integren dins d'aquest, ha obert un important debat entorn de molts dels trets característics d'aquest nou partit, així com de la seua natura ideològica. L'interés per aquest fenomen és transversal i acull des de la ciutadania fins a les esferes de la informació i comunicació (Acha, 2019). Els últims anys s'ha vist com les forces de la ultradreta han incrementat la seua presència electoral, en alguns països d'Europa i territoris de l'Estat espanyol, condicionant la formació de governs i arribant inclús a governar territoris i formar governs de coalició (Antón-Mellón y Hernández-Carr, 2016). Es fa referència ací, a forces polítiques que fins fa tres dècades eren irrellevants als diferents escenaris polítics i electorals i que, a hores d'ara, condicionen formacions de governs després d'eleccions de primer i segon ordre; caracteritzades per ideologies fonamentades en una combinació de nacionalisme i xenofòbia, adoptant i emetent visions autoritàries de la societat adherides als valors d'ordre i de llei (Ferreira, 2019).

El cas espanyol, junt amb altres països com Portugal, ha estat durant gran part de la història democràtica recent com una excepció destacable en allò que es relaciona amb la presència de l'extrema dreta al plànol electoral: sense una audiència rellevant i amb forces minúscules d'extrema dreta fragmentades. Exemple d'això ha estat *Plataforma per Catalunya* (PxC) i *España2000* (E2000), sent les úniques organitzacions posicionades a la dreta del PP que han tingut un èxit relatiu – PxC proporcionalment més que E2000- durant aquests últims trenta anys, sense haver sobrepassat l'àmbit local i no sumant un nombre destacable de municipis amb representació (Alonso & Rovira, 2015).

Si bé, al País Valencià com al conjunt de l'Estat espanyol, arran de la crisi econòmica de 2008 s'han originat uns factors de demanda de l'extrema dreta que han fet que Vox tinga un destacable i preocupant èxit en ambdues arenes i, en concret per a aquest estudi, al País Valencià, equiparable a l'èxit de la resta de formacions ultradretanes d'Europa (Alonso i Rovira, 2015). Aquests factors han estat presents a les actituds de la població sobre la immigració amb la coexistència d'un creixent descontent i desafecció política – especialment arran de la crisi econòmica de 2008-.

Ací és on radica gran part de la rellevància d'aquest estudi: nombroses són les anàlisis de les formacions d'extrema dreta o de dreta radical a l'arena electoral i política europea, com també ho estan començant a ser en l'àmbit de l'Estat espanyol. Si bé, els

estudis en aquest àmbit al País Valencià són reduïts i, en alguns casos, no actualitzats a l'arribada de Vox a l'escenari electoral i polític valencià.

Malgrat que a l'estat espanyol, s'ha prestat poca atenció a la dreta radical populista (PRR), en comparació a l'atenció posada en la resta de l'Europa occidental, s'ha vist recentment incrementar la demanda real de partits PRR que, sovint s'han vist sufocats per tres factors: l'estructura de divisió del país, l'estratègia de competència de la dreta dominants i el sistema electoral (Alonso & Rovira, 2015).

Les diferències territorials originen que l'electorat de les diferents formacions, com també l'evolució d'aquestes, no siga el mateix en totes les regions i que es faça important tindre anàlisis multinivell i als diferents espais electorals.

Aquest document, en definitiva, pretén aprofundir en el coneixement de l'auge de Vox al País Valencià a través d'un estudi de l'evolució de l'extrema dreta valenciana des dels inicis de la Transició i de l'estudi del perfil de votant valencià de Vox arran de les eleccions autonòmiques de 2019.

1.2. Objectiu principal i secundari

L'objectiu d'aquest treball és, en primera instància, conèixer el perfil del votant de Vox a les eleccions autonòmiques valencianes de 2019. Si bé, per arribar a aquest es proposen un seguit d'objectius relacionats amb l'evolució de l'extrema dreta al País Valencià fins a l'arribada de Vox i, una aproximació tanmateix a les variables que han proporcionat èxit a Vox però no a les formacions predecessores:

- 1- Conèixer l'evolució de les forces i grups d'extrema dreta al País Valencià des de la Transició fins a l'actualitat.
- 2- Estudiar els lligams entre el blaverisme i l'extrema dreta al País Valencià des de la Transició fins a l'actualitat.
- 3- Estudiar la caracterologia d'Espanya 2000 i les diferències entre aquesta formació i Vox.
- 4- Aproximar-nos a les accions de mobilització política de les forces d'extrema dreta al País Valencià, a finals del segle XX i a inicis del segle XXI.
- 5- Relacionar l'auge de l'extrema dreta amb el context social i polític.

2. Metodologia de la investigació

Aquesta investigació, per la seua heterogeneïtat, no té una única metodologia. Per una banda, es tracta d'una investigació diacrònica (1975-2020) i comparativa (entre España 2000 i les formacions predecessores, Vox i, si escau, el PPCV).

La metodologia que s'ha emprat, com s'explicava, és mixta: quantitativa i qualitativa. D'aquesta forma s'exerceix una anàlisi més completa, rigorosa i precisa, dins de les possibilitats que ofereixen les dades i donada l'escassa bibliografia de referència dins del marc d'estudi.

L'elecció de la **metodologia qualitativa** resideix en la necessitat de realitzar una ampla descripció dels grups d'extrema dreta al País Valencià des dels inicis de la Transició i conèixer en profunditat la seua ideologia, estructura, perfil dels membres i estratègies polítiques, com també la seua participació electoral i accions de mobilització política. En una primera fase de recerca, s'ha dut a terme un treball de recopilació i lectura d'informació bibliogràfica i periodística sobre la història i característiques dels partits polítics adscrits a la família de l'extrema dreta des de la Segona Guerra Mundial, per poder classificar ambdues formacions ultradretanes sobre les quals versa aquesta investigació. D'aquesta fase s'extrau, per tant, un procés ampli de revisió bibliogràfica per conèixer les característiques naturals d'Espanya 2000 i de Vox, i analitzar en profunditat l'evolució d'aquestes al context polític i econòmic valencià.

Per altra banda, la **metodologia quantitativa** s'empra en matèria electoral i per fer una aproximació a l'objecte principal: conèixer el perfil del votant valencià de Vox a les eleccions autonòmiques valencianes de 2019. En concret, s'ha introduït a través de l'anàlisi estadística dels resultats de l'enquesta postelectoral del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) per a les eleccions autonòmiques de 2019, únicament agafant la mostra relativa al País Valencià (baròmetre 3253 del 17 de juny de 2019). A partir d'aquestes dades del CIS, es seleccionarà la variable «record de vot a les eleccions autonòmiques valencianes de 2019» com a la variable dependent. I, com a variables independents es trien diverses preguntes del qüestionari que aporten una valuosa informació per constituir el perfil del votant, les quals es detallen i expliquen a l'apartat 4 de present document.

3. El reviscolar de l'extrema dreta

L'extrema dreta no és un fenomen recent. De fet, si volguérem buscar els seus orígens – que no és la finalitat d'aquesta recerca- ens hauríem de remuntar als moviments tradicionalistes (també coneguts com a contrarrevolucionaris o reaccionaris) i la voluntat acompanyada d'entorpir el desenvolupament de la revolució intel·lectual del Segle de les Llums (Rodríguez, 2006: 86). *De la vieja a la nueva extrema derecha, pasando por la fascinación por el fascismo* explica «les idees que donen forma al tradicionalisme cristià (durant l'Edat Contemporània) són posades en peu de guerra per grups, governs i organitzacions religioses amb el propòsit de derrotar les forces polítiques revolucionàries» (Rodríguez, 2006: 87).

Això no implica que les forces d'extrema dreta, sorgides fonamentalment els últims quaranta anys al món occidental, segueixen fermament aquests propòsits del tradicionalisme cristià. Aquest tipus de formacions entren al joc democràtic i, en certa mesura l'accepten, però aparellant discursos que trenquen amb les bases de la democràcia com, per exemple, fent de la xenofòbia un eix de consens fonamental entre les seues files.

Malgrat que les forces d'extrema dreta recents tinguen denominadors comuns, alguns autors parlen de l'existència de dos models de formació d'extrema dreta nascudes a partir de la dècada dels setanta del segle passat: els antics i els nous partits d'extrema dreta (Rodríguez, 2006: 94). Mentre els primers es troben vinculats amb el feixisme amb referències a mites, símbols i, fins i tot, programes electorals i, a més, exerceixen una tasca de menyspreu a la democràcia; els segons es relacionen amb posicionaments ideològics característics de l'extrema dreta tradicional, incorporant característiques antipluralistes, dirigint amb autoritarisme l'ordre social, entre d'altres, però no incorporen directament el segon element que sí que incorporen els antics partits d'extrema dreta.

Segons Ignazi (1992: 115), això faria que ens trobem davant d'unes formacions, víctimes del seu temps, creades en les últimes quaranta dècades, caracteritzades de forma diferents dels partits neofeixistes, però també de forma diferent a l'extrema dreta tradicional.

Aquestes breus notes sobre l'origen intel·lectual de l'extrema dreta i les classificacions bàsiques actuals seran fonamentals per poder fer una anàlisi i evolució de l'extrema dreta a l'àmbit valencià. Es farà un recorregut per l'evolució de l'extrema dreta i el blaverisme al País Valencià fins a la creació d'Espanya 2000 al 2002 i la seua participació en les eleccions del 2003; posteriorment s'analitzaran les accions de mobilització política i

la participació en les eleccions d'Espanya 2000 des del 2003 fins a 2015 per acabar fent una anàlisi de l'extrema dreta valenciana des del sorgiment de Vox i la seua entrada al joc democràtic. Durant el desenvolupament d'aquesta investigació, s'aportaran dades reals i s'intentarà establir lligams entre les forces d'extrema dreta presents al País Valencià des de l'inici de la transició. Finalment, s'aprofitaran les dades que ofereix el baròmetre postelectoral de les últimes eleccions autonòmiques al País Valencià per fer una aproximació al perfil de votant de Vox.

3.1. La fusió entre blaverisme i l'extrema dreta (1977-2003)

La fusió entre blaverisme i l'extrema dreta al País Valencià ha estat ja estudiada en alguns casos com Vicent Flor (2009 i 2011), i continuada per autores com Ana López (2017) a la seua tesi i articles acadèmics. Els qui s'han enfocat en aquesta línia d'investigació saben que per estudiar l'extrema dreta al País Valencià, especialment des del que alguns denominen la segona restauració borbònica (1975), s'ha d'analitzar el blaverisme.

Els lligams entre blaverisme i l'extrema dreta valenciana troben el seu punt de partida a la Transició, moment en què la força de l'extrema dreta tradicional va assistir a un descens notable per les seues lluites i, en gran mesura, pel fracàs del colp d'Estat del 23 de febrer de 1981 (Viadel, 2006). Mentre, el moviment blaver com a reacció regionalista i populista, va veure augmentar de forma imparable la seua influència fins a arribar a la denominada «Batalla de València», amb el principal objectiu d'eliminar tots els símbols històrics del País Valencià. En aquest moment, amb la creació d'Unió Valenciana (UV) en l'any 1982- partit que connecta el blaverisme i l'extrema dreta- és quan es comencen a conformar els grups més bel·ligerants del blaverisme com és el Grup d'Acció Valencianista (GAV).

El blaverisme dona nom a un moviment reaccionari i minoritari durant el seu moment de sorgiment a la transició, abonat per sectors com l'església, la burgesia dominant franquista i alguns agents importants valencians, com són les falles. També per alguns sectors del Valencia CF (Viadel, 2009). Un dels estendards d'aquest moviment és el Grup d'Acció Valencianista (GAV), fundant l'any 1977, després d'un acte d'homenatge a Antonio Ubieto, un conegut historiador teòric del blaverisme. La primera data coneguda d'accions públiques fou un intent de boicot a l'*Aplec del Puig*.¹

¹L'Aplec del Puig és una trobada que es celebra el darrer diumenge d'octubre des dels anys seixanta i reuneix als nacionalistes valencians, amb el propòsit de celebrar una jornada festiva. Els actes comencen amb una marxa cívica que s'inicia a les Torres dels Serrans (València) i acaba a la població del Puig de Santa Marina, on es troba el monestir des del qual Jaume I va conquerir el 1238 la capital per crear un nou regne. A l'arribada al municipi, durant la jornada, es desenvolupen diferents tipus d'actes, com parlaments, concerts, actes culturals, etcètera. Podeu consultar més informació ací: <https://bloc.compromis.net/aplec-del-puig/>

Es defineixen com a defensors de la identitat valenciana, a través de la publicació de llibres i l'organització de conferències. Durant el procés de sorgiment, s'autoproclamen com el braç juvenil i combatent de l'únic i veritable valencianisme (Flor, 2011: 151-152). Pels seus posicionaments s'ha descrit com a grup feixista i ultradretà (Mammone, Godin i Jenkins, 2012: 121), com també per les seues accions de violència i d'intimidació amb motivacions polítiques. La major part dels atacs amb motius anticatalanistes a l'àmbit valencià han estat perpetrats per aquests grups (Flor, 2011: 152).

El blaverisme i el GAV sorgeixen com a resposta al canvi de plantejament del valencianisme majoritari de postguerra, d'ideologia progressista i rupturista amb el franquisme. El blaverisme, enfront al *nou valencianisme* de Joan Fuster, es defineix com el *valencianisme tradicional*. Per als seguidors del blaverisme «els plantejaments del *nou valencianisme* són l'essència i la representació del pancatalanisme imperialista que volia annexionar-se el Regne de València dins d'uns Països Catalans il·legítims». El GAV, des del moment del seu sorgiment i baix aquesta premissa, va focalitzar la seua activitat en oposició a l'Estatut d'Autonomia del País Valencià (Viadel, 2006).

La llista d'accions violentes del blaverisme és llarga, trobant algunes destacades com els atemptats contra la vida de Manuel Sanchis Guarner i Joan Fuster, dels quals reivindicaren l'autoria just després de prescriure i sobre els quals han dipositat la seua simpatia en diferents articles i manifestos.²

El GAV, estendard del blaverisme, també ha treballat fefaentment en la captació de joves a través de les seues joventuts (JJGAV); vertebrant la seua activitat, quasi en exclusivitat, entorn de l'anticatalanisme (boicots, manifestacions, accions polítiques amb trets violents, etcètera). La seua estreta i bona relació amb E2000 i altres organitzacions d'extrema dreta ha estat popularment coneguda (Viadel, 2006).

Una de les personalitats amb què millor relació ha mantingut el blaverisme és José Luís Roberto – conegut amb el malnom d'*El Cojo*-, l'estendard de l'extrema dreta valenciana.³

²Ací es pot consultar la notícia on el GAV reivindica les accions violentes contra Manuel Sanchis Guarner i Joan Fuster: <http://webs.racocatalla.cat/eltalp/guarner.htm>

³Perelló, I (23 de novembre de 2006). La impunidad de los ultras valencianos. El Salto Diario- País Valencià. Recuperat de: <https://www.elsaltodiario.com/hemeroteca-diagonal/la-impunidad-de-los-ultras-valencianos>

Analitzar l'extrema dreta valenciana és analitzar a José Luís Roberto Navarro, nascut l'any 1953 a la ciutat de València; aquest és un dels principals ideòlegs de tot l'entramat radical de dretes. Un dels màxims responsables, i soci majoritari, de *Levantina de Seguridad*, una de les potes més importants de l'extrema dreta que, conjuntament amb *Gym Levantina* – espai de trobada d'aquesta facció- ha servit per a captar votants, simpatitzants i persones per configurar llistes d'E2000. Molts dels treballadors de *Levantina de Seguridad* i usuaris de *Gym Levantina* s'han vist involucrats en fets violents amb motius polítics.

Amb *Levantina de Seguridad*, com a braç armat de l'extrema dreta, i *Gym Levantina* com a espai de reunió i de captació⁴, José Luís Roberto va tancar el cercle amb el despatx d'advocats «Roberto & Salazar», la ferramenta legal necessària per als processos judicials fruit de les accions violentes. Més de 1000 treballadors conformen les tres potes de l'extrema dreta valenciana.

La vinculació amb el blaverisme al País Valencià no ha estat sempre, directa i explícita, sinó que s'ha anat teixint arran de les tres ferramentes principals descrites: *Levantina de Seguridad* per defensar el blaverisme en manifestacions i accions violentes de mobilització política; i «Roberto & Salazar» com a element jurídic que ha donat cobertura legal en diferents moments en què els membres de qualsevol dels dos grups s'han vist immersos en denúncies i altres assumptes amb la justícia.

Aquests lligams arriben fins a l'actualitat, amb el líder exfalangista i advocat Juan Garcia Sentandreu, un dels membres més destacats del GAV (fou president entre el 1994-2001) i líder de Coalició Valencianista (CV), una de les personalitats polítiques més destacades del blaverisme, amb estretes connexions amb l'àmbit d'Espanya2000 i actualment membre de Vox al País Valencià⁵.

El blaverisme del GAV, als últims anys, ha quedat com un residual en la vida política i social valenciana, però gran part dels seus membres han acabat formant part de Vox, mentre que la seua quasi insignificant força continua activa principalment gràcies a les joventuts del GAV que han continuat ocupant espais d'agressions a grups antifeixistes i amb raons anticatalanistes, com també als espais del futbol valencià.

⁴Sebastià, J. (26 de febrer de 1990). Els negocis de Jose Luís Roberto. El Temps. Recuperat de: <https://www.elperiodico.com/article/1341/els-negocis-de-jose-luis-roberto>

⁵Ramos, M. (10 d'abril de 2018). La extrema derecha valenciana que nunca se fue. El Salto. Recuperat de: <https://www.elsaltodiario.com/extrema-derecha/-extrema-derecha-valenciana-nunca-fue>

3.2. El primer intent d'institucionalització de l'extrema dreta (2003-2015)

E2000 es constitueix oficialment com a formació política en l'any 2002 a València (López, 2017: 72), però des de l'inici de la Transició fins aquest punt de constitució d'E2000, són nombroses les organitzacions que precedeixen i que es relacionen amb aquesta. Es defineix com «populista, social i democràtic» i es classifica dins de l'extrema dreta (Sánchez i Rodríguez, 2013: 221-222).

Es constitueix com una organització jeràrquica i piramidal on el seu president, fins a 2015 José Luis Roberto, es troba al punt més alt per damunt dels vocals. Per sota dels vocals estan les «Juntas» que atenen a una distribució amb criteris territorials: juntas provincials - compostes per les tres províncies valencianes- i juntas locals -29 a València ciutat, 7 a Alacant i 5 a Castelló -. A l'esfera local, la formació s'estructura en milícies, esquadres i centúries constituïdes acord al nombre de persones i les afinitats lúdico-esportives i religioses. Els afiliats d'aquesta formació han fluctuat dels 1.000 al moment del seu sorgiment, fins als 3.300 al 2016 (López, 2017: 65).

Més enllà de la creació i sorgiment de la formació España2000 en l'any 2002, el 2000 José Luis Roberto va liderar la *Plataforma España2000* per concórrer a les eleccions generals. Aquesta plataforma abraçava les formacions d'extrema dreta *Movimiento Social Republicano* (MSR), *Democracia Nacional* (DN), el *Partido Nacional de los Trabajadores* (PNT) i *Vértice Social Español* (VSE), comptant amb el suport del president del *Front National* (FN) francès, Jean-Marie Le Pen. Si bé, el seu èxit no va estar ni tan sols relatiu, amb 1.516 vots (López, 2017:66).

Tant E2000 com la predecessora *Plataforma España2000* aposten des de l'arrel per un conservadorisme fonamentat en els models de família i matrimoni tradicional. Troben els seus principals punts de lluita contra els moviments nacionalistes i independentistes, amb la defensa de la unitat d'Espanya, contra la immigració, els moviments okupes i antifeixistes. A més, incorpora un marcat discurs a favor de l'increment de la despesa en policies i militars, aparellat al discurs a favor de l'enduriment de les penes per a delictes de terrorisme.

Tot i que, especialment a l'última dècada, ha mostrat discrepàncies amb *Alianza Nacional*⁶, són coneguts els seus vincles a través de la formació *Frente Antisistema*⁷.

Mentrestant, les relacions entre els grups d'extrema dreta i el blaverisme es comencen a distanciar breument, seguint els grups de defensa de l'extrema dreta com *Levantina de Seguridad* assistint a les accions de mobilització organitzades pel blaverisme per defensar els manifestants. El GAV, com a principal exponent del blaverisme comença a perdre força als carrers i inicia un contacte estret amb el món del futbol valencià, gaudint d'una important presència a les graderies de l'estadi del València CF. De fet comencen a organitzar-se entorn de la Penya Valencianista Grup d'Acció, definint la seua finalitat com «la nostra passio, per a mosatros, ser valencianista supon recolzar no úncament nostre equip, sino també la historia que mos envolta»⁸ (Patiño, 2019: 22). Per altra banda, el col·lectiu ultradretà i anticatalanista YOMUS⁹, protagonitzant nombrosos incidents violents, ha tingut una important presència a Mestalla – l'estadi del València CF-, fins que creen a la temporada 2009-2010, amb altres grups d'extrema dreta, la *Curva Nord*, una grada d'animació oficial situada a Mestalla (Patiño, 2019: 22-23) que ha estat protagonista d'importants altercats i identificada explícitament amb l'extrema dreta.

Al mateix temps que el blaverisme, junt amb l'extrema dreta més radical valenciana copen els espais del futbol valencià, com també alguns nuclis de les falles, España2000 inicia el seu recorregut per la política en actiu presentant-se a eleccions per primer cop l'any 2003.

⁶Alianza Nacional és un partit d'ultradreta i neonazi fundat l'any 2005. Es proclama socialista, nacionalista espanyol i europeista, tenint la supremacia de la raca blanca i el negacionisme de l'Holocaust com les principals potes de la seua ideologia. Entre els seus membres destaca Pedro Cuevas, l'assassí del jove esquerrà i independentista Guillem Agulló el 1993. També fou membre del grup paramilitar il·legalitzat Frente Antisistema, amb el que es va presentar a les eleccions municipals de Xiva (València) al 2007.

⁷El Frente Antisistema (FAS) és defineix com una organització d'ideologia nazi, ubicada al País Valencià, que va estar activa entre 2003 i 2005 dedicant-se a l'assalt, el robatori, la venda d'armes i el proselitisme d'idees d'ultradreta als medis online. Es dedicaven els seus membres a fer caceres humanes de militants de l'esquerra, musulmans, gitanos i immigrants. És l'antecedent de la banda neonazi Hermandad Socialista Armagefón, desarticulada l'any 2000

⁸El blaverisme centra les seues normes gramaticals i ortogràfiques en les Normes del Puig, elaborades l'any 1979 per la Secció de Llengua i Literatura de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana amb l'objectiu d'oferir una ortografia diferenciada a les Normes de Castelló, oficials i de caràcter unitarista amb la resta de parlars catalans (Calpe, A; 2005).

⁹Yomus es crea al setembre de 1983 coma grup d'animació de joves entre 12 i 20 anys de diferents grups socials, fins 1987 es troba aliè al món dels ultres del futbol. Si bé, a finals de la dècada dels 80 del segle passat, les persones més actives a Yomus comencen a involucrar-se amb els grups Ultra i a imitar la seua estètica. Els membres es comencen a assimilar al blaverisme sociològic i l'anticatalanisme. Serà a principis de la dècada del 90 quan Luis Miguel Arechavaleta, el líder més destacat del grup, es va oposar als plans de José Luis Roberto de controlar el Gol Nord i va ser substituït per Teo Javaloyes de l'esfera del líder ultradretà. Aquesta grada d'animació ha comptat amb membres de l'extrema dreta valenciana com Pedro Cuevas i també membres d'Acción Radical.

La trajectòria d'E2000 es pot dividir en dues etapes diferenciades, fonamentalment, per les accions de mobilització i polítiques, com afirma López (2017: 66). La primera etapa va del 2003, moment en què es presenta per primer cop a eleccions, fins a la precampanya electoral autonòmica de 2007. En aquest primer moment, la formació se centra en la defensa de la unitat d'Espanya i l'anticatalanisme, punt que els permet continuar mantenint relacions amb el blaverisme. És per això que destaquen en dos moments importants: el *día del País Valencià* que té lloc el 9 d'octubre i el *Dia de la Hispanitat*, el 12 d'octubre (López, 2017: 67). Aquest punt no repercuteix en bona premsa en el si de l'opinió pública valenciana per les suposades vinculacions de la formació amb neonazis, empreses de prostitució, seguretat, gimnasos i baralles il·legals, en què es troba al capdavant José Luis Roberto (Salas, 2011).

A partir de l'any 2007, la formació ultradretana centra el seu discurs en «l'eix autòcton-estranger que es visibilitza en l'adopció d'un programa antiimmigració i ultraconservador diferenciat del partit conservador majoritari, el Partit Popular» (López, 2017: 65). Com apunta Ana López, al País Valencià el Partit Popular des de 2008 va tractar de diferenciar-se d'E2000 amb unes polítiques d'immigració amb un cert caràcter integrador, materialitzades amb la *Llei 15/2008, de 5 de desembre de la Generalitat, d'Integració de les Persones Immigrants en la Comunitat Valenciana*. Al temps, la formació ultradretana es va intentar desvincular de les característiques violentes prohibint l'exhibició de símbols feixistes en qualsevol acte públic (López, 2017: 65), si bé fins a hores d'ara es continuen trobant símbols d'exaltació del franquisme a les seues manifestacions i altres accions de mobilització política.

El 2007 E2000 aprova un nou document polític definint-se com un «partit nou» i demòcrata que no vol acabar amb el sistema, posicionant-se com alternativa al Partit Popular al qual acusa de fer política tradicional fonamentada en la corrupció i identificant-los com els principals culpables de la crisi econòmica i les repercussions que s'aparellen a aquesta.

Per últim, als programes electorals de les eleccions autonòmiques valencianes de 2011 i 2015 – últimes eleccions a les quals s'ha presentat España2000- es troben tres eixos centrals: nacionalisme, populisme i autoritarisme, comunes a la família dels partits de dreta radical populista (Mudde, 2007).

Malgrat els diferents intents de canvi i evolució d'Espanya 2000, especialment de cara al seu potencial electoral i per lluitar contra el seu principal rival polític el Partit Popular, mai no ha obtingut una representació electoral destacada. A les eleccions europees de 2014 no es va presentar ja amb cap candidatura, com tampoc a les generals de desembre de 2015.

Taula 1. Evolució dels resultats electorals d'Espanya2000 a les eleccions generals.

Eleccions	Nombre de vots	% de vots
03/2004	4.231	0,02%
03/2008	6.906	0,03%
11/2011	9.266	0,04%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri de l'Interior.

Com es pot veure a la taula 1, malgrat el creixement de votants d'Espanya2000 entre 2004 i 2011, arribant a duplicar els vots, té uns resultats electorals residuals que no l'aproximen a tindre un paper destacat al sistema polític estatal, com tampoc a entrar dins del sistema de representació.

Taula 2. Evolució dels resultats electorals d'Espanya2000 a les eleccions autonòmiques valencianes.

Eleccions	Nombre de vots	% de vots
2003	2650	0,11%
2007	5934	0,24%
2011	12.191	0,49%
2015	7.456	0,27%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri de l'Interior.

A la taula 2 es pot veure com entre 2003 i 2011 es dona un cert creixement en l'electorat d'Espanya2000, passant de 2.650 votants a les eleccions autonòmiques valencianes de 2003 a 12.191 votants a les eleccions autonòmiques de 2011. Si bé, entre les eleccions de 2011 i les de 2015 inicia la pèrdua de votants. Les eleccions autonòmiques

de 2015 foren les últimes a les quals es va presentar aquesta formació. En cap cas els resultats electorals de Vox foren rellevants.

A les eleccions municipals (taula 3) es reflecteix una evolució semblant, en els resultats electorals d'E2000, a l'evolució dels resultats en les eleccions autonòmiques valencianes. Entre 2003 i 2007 el creixement de vots és important, sempre amb una mirada proporcional al nombre d'electors, passant de 998 al 2003 a 8.066 al 2011. No obstant, com a les eleccions autonòmiques, a les municipals de 2015 inicia una pèrdua important de votants, tot i que obtenen el seu segon millor resultat.

Taula 3. Evolució dels resultats electorals d'Espanya2000 a les eleccions municipals de les localitats espanyoles en què es presenten

Eleccions	Nombre de votants	% de votants
2003	998	0,005%
2007	3790	0,01%
2011	8066	0,04%
2015	5591	0,025%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri de l'Interior i ARGOS.

A aquests comicis de 2019 aconseguixen l'alcaldia de Los Santos de la Humosa, una localitat pertanyent a la Comunitat de Madrid. Malgrat no ser la formació més votada – ho fou el PSOE amb 551 vots-, España2000 arriba a aquesta alcaldia al 2019 gràcies als vots favorables de PP i Vox.

3.3. El segon intent d'institucionalització de l'extrema dreta: Vox (2015-2020)

La irrupció de Vox en els diferents territoris de l'estat espanyol ha propiciat un debat entorn de la natura ideològica d'aquesta formació. Alguns autors com Ferreira (2019) el defineixen com «una organització d'ultradreta que s'ajusta a les característiques de la família de partits de la dreta radical». A la seua ideologia trobem trets del nativisme, com també visions autoritàries de la societat fonamentada en els valors de llei i ordre.

Aquesta formació autoritària, no obstant, es diferencia de l'extrema dreta analitzada anteriorment en el fet que, per ara, no es coneixen accions violentes amb finalitats polítiques. Malgrat l'absència, fins ara, de l'extrema dreta rellevant a l'estat espanyol, Alonso i Rovira (2015) apunten algunes característiques que serien les propiciatòries de l'aparició d'una formació rellevant políticament de PRR: les actituds entorn de la immigració i la desafecció política i democràtica arran de la crisi de 2007 (Freira, 2019; 75).

Vox és una formació d'àmbit estatal, fundada l'any 2013 per antics membres del Partit Popular i altres forces d'extrema dreta, definida com ultradretana i ultranacionalista espanyola (Ferreira, 2019: 74).

Altrament, la natura ideològica d'aquesta nova formació genera controvèrsies: alguns sectors sostenen que Vox és la formació representant de la dreta radical populista a Espanya, i uns altres consideren que no és més que una versió més accentuada del conservadorisme tradicional del Partit Popular (Ferreira, 2019: 75).

És cert que la seua fundació es percep des de les esferes polítiques com una excisió del Partit Popular, en tant que integra alguns dels sectors més conservadors d'aquesta formació, pròxims a l'expresident José María Aznar i crítics del sector de Mariano Rajoy (Olalla, Chueca & Padilla, 2019).

Les primeres eleccions a les quals Vox va presentar candidatura foren les europees de maig de 2014, amb Alejo Vidal-Quadras -antic president del Partit Popular a Catalunya entre 1991 i 1996-. La formació no va aconseguir cap representació al Parlament Europeu, però es va quedar únicament a 2.000 vots del primer escó. Pocs mesos després, l'expresident del Partit Popular català abandona la formació i fou triat President Santiago Abascal, provinent del Partit Popular basc (Olalla, Chueca & Padilla, 2019).

Malgrat que la creació d'aquesta formació data el 2013, la seua aparició significativa electoral no arriba fins a les eleccions autonòmiques andaluses de desembre 2018, on va obtenir 12 de 109 diputats al Parlament Andalus, i un 10% aproximadament dels vots. Seguidament a aquests comicis, vindrien les eleccions generals i autonòmiques valencianes l'abril de 2019, on la formació a la dreta del Partit Popular va aconseguir 2.677.173 (10,26%) i 281.608 vots (10,44%), respectivament (vegeu taula 4), proporcionalment uns resultats quasi idèntics en termes percentuals entre les eleccions autonòmiques andaluses i valencianes respecte de les generals.

Vox, anteriorment, ja s'havia presentat a les eleccions autonòmiques valencianes el 2015 però sense aconseguir superar el llindar d'electors en què, tradicionalment, s'ha mogut E2000 (10.336 vots que representaren el 0,42%). De fet, a les eleccions autonòmiques anteriors, a les de 2011, on encara Vox no existia com a formació, E2000 va aconseguir més vots que Vox a 2015: 12.191, representant el 0,48% (vegeu taula 4).

Taula 4. Comparativa resultats a eleccions autonòmiques valencianes i generals entre Vox i E2000 (2011-2019).

	E2000		VOX	
	Nº votants	% votants	Nº votants	% votants
Autonòmiques (2011)	12.191	0,48%	No es presenten	
Generals (2011)	9.266	0,04%	No es presenten	
Autonòmiques (2015)	7.509	0,31%	10.336	0,42%
Generals (2015)	No es presenten		58.114	0,23%
Generals (2016)	No es presenten		47.182	0,2%
Autonòmiques (2019)	No es presenten		281.608	10,44%
Generals (abril 2019)	No es presenten		2.688.092	10,26%
Generals (novembre 2019)	No es presenten		3.656.979	15,08%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri de l'Interior, ARGOS i Corts Valencianes

A les eleccions generals de 2015, Vox es presenta de nou però sense sobrepassar el llindar electoral en què, tradicionalment, s'havia mogut E2000. De fet, a les eleccions generals celebrades sis mesos després (2016) perd vora un 20% dels votants aconseguits a 2015. No serà fins a les eleccions autonòmiques Andalusos de 2018 quan Vox comence a ser rellevant electoralment, aconseguint dotze diputats al Parlament Andalus. Pocs mesos després, a les eleccions autonòmiques valencianes i generals de 2019, replica els seus resultats amb un percentatge d'electors molt semblant: 10,44% al País Valencià i 10,26% al conjunt de l'Estat, la qual cosa els repercuteix amb 10 diputats de 99 a les Corts Valencianes i 24 de 350 al Congrés dels Diputats.

Amb la repetició electoral a l'àmbit estatal, a novembre de 2019, Vox incrementa la seua representació, aconseguint un 15,08% del total dels vots emesos i 52 diputats. Aquest creixement, en més d'un milió de vots, es dona únicament amb 6 mesos de diferència.

Els resultats de Vox a les diferents eleccions celebrades entre 2018 i 2019 mostraren que sí que existeix un espai polític a la dreta del PP i que, segons l'arena electoral no sempre dividirà a la dreta, sinó que pot ser útil per a aquesta franja ideològica per recuperar els vots que PP i Ciutadans poden anar perdent. De fet, al cas andalús, els va permetre guanyar al PSOE i formar un govern de dretes.

3.3.1. Les relacions entre la violència política de Vox i E2000

Els actes violents de caràcter feixista al País Valencià arriben fins a l'actualitat. A aquesta última dècada es poden trobar, també, un seguit d'accions violentes per raons polítiques, racistes, homòfobes, anticatalanistes i xenòfobes al País Valencià.

Les Corts Valencianes, recentment, han donat llum verda a una llei històrica reclamada des de molts sectors democràtics valencians: la *Llei de Memòria Democràtica i per a la Convivència del País Valencià*¹⁰. La primera persona a la qual se li aplicarà aquesta llei serà, amb tota probabilitat, Vicente Casinos Garcés, detingut el desembre de 2019 per possessió d'armes a un barri de la ciutat de València; el 12 d'octubre de 2020, a més, va participar i va exhibir simbologia franquista a la manifestació d'E2000 organitzada al barri valencià de Benimaclet¹¹¹². Membre d'*Acción Radical* i extreballador a *Levantina de Seguridad*.

No són els únics altercats violents que ha provocat l'extrema dreta als últims anys al País Valencià, activitat que s'ha vist incrementada des de l'arribada del Govern del Botànic (coalició de govern al País Valencià conformada per PSPV i Compromís el 2015, i per PSPV, Compromís i Unides Podem des de 2019). Aquests actes violents s'han donat, en nombroses ocasions, a les portes de les seus de les formacions al govern valencià i d'alguns membres d'aquest, com el cas de la Vicepresidenta Mónica Oltra.

¹⁰Llei 14/2017, del 23 de novembre, de Memòria Democràtica i per a la Convivència de la Comunitat Valenciana: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2017/BOE-A-2017-15371-consolidado.pdf>

¹¹Cantarero, J. (31 d'octubre de 2020). Un vigilante nazi detenido con un arsenal en 2019 será de los primeros en estrenar la ley valenciana contra el enaltecimiento de la dictadura. *Diario Público*. Recuperat de: https://m.publico.es/sociedad/4569657/un-vigilante-nazi-detenido-con-un-arsenal-en-2019-sera-de-los-primeros-en-estrenar-la-ley-valenciana-contra-el-enaltecimiento-de-la-dictadura/amp?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_campaign=web&__twitter_impression=true&s=08

¹²Canela, J (10 d'octubre de 2020). Una marcha de torxes feixista alarma Benimaclet. *Diario Público*. Recuperat de: <https://www.publico.es/public/marcha-torxes-feixista-alarma-benimaclet.html>

Unes actuacions molt semblants a les realitzades per membres i grups relacionats amb Vox, recentment, a les portes de la casa d'Irene Montero i Pablo Iglesias – membres d'Unides Podem i, actualment, membres de l'executiu espanyol. En aquesta ocasió no foren membres d'E2000 ni de grupuscles de l'extrema dreta més violenta i tradicional, l'assetjament va estar protagonitzat per membres de Vox, per membres d'Hogar Social i, fins i tot, per la regidora de Vox en Galapagar, Cristina Gómez Carvajal.¹³

Si bé, un dels episodis més violents patits, recentment, al País Valencià fou a la manifestació que va tindre lloc a la vesprada del 9 d'octubre de l'any 2017, diada del País Valencià, quan grups d'extrema dreta van boicotejar la marxa cívica convocada per col·lectius d'esquerres i valencianistes. Una manifestació que, per aquests fets ocorreguts el 2017, ha esdevingut tot un símbol antifeixista.

El 2017 grups d'extrema dreta van protagonitzar insults, amenaces, intimidacions i fins i tot agressions físiques i verbals als manifestants de la marxa cívica de la vesprada del 9 d'octubre, però també a la processó cívica que s'organitza al matí per les autoritats valencianes. Als fets participaren tant membres i col·lectius del blaverisme com del neofeixisme valencià, liderats per José Luis Roberto i Juan Garcia Sentandreu, expresident del GAV i actual militant de Vox, i amb presència de membres de la penya radical del València CF, Ultras Yomus i l'exregidor d'E2000 a Silla.¹⁴

El llistat d'agressions i actes vandàlics per part del blaverisme i l'extrema dreta valenciana, a la que ara s'uneixen membres i grupuscles de Vox, és molt més llarga que l'ací presentada: l'arribada de la Covid a les nostres vides ha fet, igualment, ressorgir les actuacions incíviques i violentes de l'extrema dreta, com les manifestacions convocades per Vox durant l'estat d'alarma o els altercats a diverses ciutats i municipis de l'Estat espanyol contra el toc de queda.¹⁵

¹³Portillo, J. (26 d'agost de 2020). Galapagar, la frontera entre el escrache y el acoso a Pablo Iglesias e Irene Montero. *Huffingtonpost*. Recuperat de: https://www.huffingtonpost.es/entry/casa-pablo-iglesias-acoso-escraches-galapagar_es_5f44cbb8c5b6c00d03b3a329

¹⁴Fayos i Lorente (10 d'octubre de 2018). L'antifeixisme guanya la batalla al la ultradreta el 9 d'octubre a València. *Directa.cat*. Recuperat de: <https://directa.cat/lantifeixisme-guanya-la-batalla-a-la-ultradreta-el-9-doctubre-a-valencia/>

¹⁵A l'annex 2 es pot trobar una llista més detallada de les accions violentes de l'extrema dreta valenciana i el blaverisme.

4. El perfil del votant de Vox

4.1. Els trets característics i comuns en l'electorat de Vox

Conèixer el perfil del votant d'una formació és conèixer, en gran mesura, la motivació electoral d'aquest, aprofundir en per què del seu vot. Per aquesta raó, són nombroses les anàlisis que pretenen establir qui és el votant de Vox, tot i que, com es pot veure, el votant de Vox no és un votant encara definit. De fet, les variables que l'expliquen difereixen segons la convocatòria electoral, tot i haver-se donat totes en qüestió d'un any. Si bé, hi ha dues variables comunes en totes les investigacions: ideologia política i gènere; i una que no és comuna en totes però té presència en la majoria: la immigració.

L'anàlisi de Turnbull-Dugarte, Rama & Santana (2020) és un dels més complets en aquest sentit i es prendrà com a punt de partida a l'hora d'establir un perfil de votant d'aquesta formació. Aquesta anàlisi, no obstant, es centra a les eleccions generals de 2019, i servirà per a tindre un marc inicial del perfil del votant de Vox.

A aquest estudi, els autors estableixen les següents variables definitòries (Turnbull-Dugarte, Rama & Santana (2020; 13-15):

- i. Els votants de Vox a l'estat espanyol són **més joves que els de la resta de formacions**: en concret quasi huit anys, tenint de mitjana 44,4 anys front els 52 de la resta de formacions.
- ii. El perfil del votant d'aquesta formació **és masculinitzat**, ajustat al de la resta de partits populistes de dretes: tenen un 35% de dones entre els seus votants front al 53% de mitjana d'altres formacions de l'estat espanyol. Estableixen els autors que, a més, tenen una probabilitat del 7,1% que una dona els vote, front el 13,7% de mitjana de la resta de formacions.
- iii. Pel que fa al nivell d'estudis, Vox té poques possibilitats de rebre vots de persones amb un nivell alt d'estudis (18,2% en comparació amb el 25,5% de mitjana d'altres formacions), però també amb un nivell de Primària (11,2% front el 21,4% d'altres formacions). La majoria dels seus votants **tenen estudis secundaris**. Això, segons Turnbull-Dugarte, Rama i Santana (2020) els aproxima a l'elector de la Lega a Itàlia.
- iv. En relació amb l'estat civil, la majoria dels votants de Vox **són solters**, amb una sobre-representació front a la infra-representació dels vidus.

- v. Els autors no troben diferències estadísticament significatives en l'assistència a serveis religiosos, si bé, sí que es poden trobar **més catòlics** entre qui voten a Vox.
- vi. En relació amb la posició socioeconòmica, els votants de Vox es mouen en **rendes que van dels 1201€ als 4500€ mensuals**, però no pertanyen a les classes més a dinerades. Les persones que viuen en llars sense ingressos, a més, són els més proclius a votar a aquesta formació.
- vii. Els **estudiants tenen més probabilitat de votar a Vox**; mentre que els jubilats i pensionistes els que menys.
- viii. Perceben com a **dolenta la situació econòmica**, se senten exclusivament espanyols o preponderantment espanyols, i aposten per una organització territorial més centralitzada.
- ix. Convé no confondre el retràs en la decisió del vot, amb el vot ocult. De fet, els votants d'aquesta formació es decantaren per aquest vot més tard que a la resta de partits, tot i que no l'últim dia.
- x. A les eleccions generals de 2019, hi hagué més votants de Vox peneditos que a altres formacions, però és probable que el tornen a votar de nou, tot i que s'apunten fugues a PP i Ciutadans quasi a parts iguals.

No obstant això, no totes les investigacions sobre aquesta matèria arriben a les mateixes conclusions. Sembla que una de les principals variables que expliquen les diferències de votants és el territori. El discurs ultranacionalista i d'extrema dreta s'acull millor a Múrcia, Almeria i Castella- La Manxa; però no penetra tant en territoris com Catalunya, Euskadi, Nafarroa o Galiza (Aragó, 2019). En el cas de Catalunya els dos eixos principals de competició són la dimensió ideològica i la nacional, es posicionen clarament a la dreta (6,7 en una escala de l'1 al 10) i mostrant un «espanyolisme desacomplexat». La immigració també és un tema rellevant, un 20% dels votants de Vox a Catalunya consideren aquesta qüestió com un problema principal. L'elector de Vox català és home, principalment, i compten amb estudis primaris. El 14 de febrer, els catalans i catalanes tornaran a les urnes, i segons apunten els estudis de referència, els votants de Vox en aquests comicis vindran d'altres formacions polítiques (PP i C's) però també de l'abstencionisme (Rodon i Guinjoan, 2020).

Per això, es pretén a aquesta investigació aprofundir entorn del perfil de votant de Vox al País Valencià a les eleccions autonòmiques d'abril de 2019. Alguns articles han investigat i presentat dades sobre aquesta qüestió, arran de l'enquesta preelectoral de les eleccions autonòmiques, conclouen que el perfil del votant valencià de Vox se situa a l'extrem dret de l'escala ideològica (un 33% dels votants situats a l'extrema dreta es decanta per aquesta formació); prové majoritàriament de PP i Ciutadans i té un perfil més masculí que femení, trobant-se entre els 35 i 44 anys. Vox, a més, al País Valencià, rep més adhesió entre els qui tenen un nivell d'estudis d'FP i habiten en espais urbans (Sanjuan, 2019).

4.2. Anàlisi quantitativa: qui és el votant valencià de Vox?

Són moltes les referències que han contribuït a la teoria que el votant de formacions d'ultradreta, com Vox, es recolza en qüestions ètniques i desconfiança política. Si bé, la importància de conèixer el votant valencià d'aquesta formació va més enllà. L'objectiu principal d'aquesta anàlisi és estudiar quin és el perfil del votant valencià de Vox a les eleccions autonòmiques de 2019. Per això, s'enfoca a investigar quines característiques d'índole sociodemogràfica, però també d'actituds o valors polítics, propicien el vot a Vox. La variable dependent en aquesta anàlisi de regressió lineal és *record de vot a Vox a les eleccions autonòmiques valencianes*.¹⁶

Per a aquesta investigació s'han pres les dades del baròmetre postelectoral del CIS per a les eleccions autonòmiques valencianes (baròmetre 3253 del 17 de juny de 2019). A partir de les referències estudiades i analitzades s'ha fet una selecció de les principals variables que ajuden a explicar l'objecte de la investigació:

- Variables sociodemogràfiques: sexe (home 0 i dona 1); edat; ocupació (treballa 0 i tota la resta de categories 1); nivell d'estudis (superiors 0 i primaris/secundaris 1); demarcació geogràfica (1 Castelló, 2 València i 3 Alacant).
- Variables polítiques: ideologia; preferència en l'organització territorial (centralització 0 i descentralització 1) i simpatia cap a les diferents formacions valencianes (en una escala del 0 al 10, on 0 és la menor simpatia i 10 la màxima).
- Variables de context: valoració de la gestió del govern del Botànic.

¹⁶ Per a la variable dependent s'han codificat les categories de la següent manera: 0 record de vot a Vox a les eleccions autonòmiques valencianes de 2019 i 1 vot a la resta de formacions.

- Actituds polítiques: temes més rellevants per decidir el vot (els de l'Estat espanyol 0 i els del País Valencià 1).

Aquestes variables ajudaran a veure la incidència que tenen certs factors socials i individuals sobre el vot a l'extrema dreta al País Valencià. Es comptarà, per a aquest estudi, tant amb l'anàlisi multivariant, que ens permeten construir el perfil del votant de Vox en una relació entre la variable dependent i les variables independents de tipus sociodemogràfic, sociopolític i socioeconòmic. El mètode principal d'anàlisi per complir l'objectiu principal serà l'estudi del perfil del votant a partir de l'elaboració d'una regressió lineal amb quatre models. Amb l'elaboració final de les taules de regressió lineal es pretenen establir quines són les característiques (variables) que incideixen o propicien el vot a Vox al País Valencià.

Taula 5. Models de regressió lineal per establir el votant valencià de Vox

VARIABLES A L'EQUACIÓ	MODEL 1	MODEL 2	MODEL 3	MODEL 4
Home	1,963*** (0,920)	0,948*** (0,721)	1,272*** (0,725)	1,931*** (1,439)
Edat	-1,811** (1,259)	-2,160** (0,926)	-1,760* (1,154)	-1,528** (0,781)
Estudis primaris i secundaris	0,653** (0,484)	0,521* (0,388)	2,569** (1,872)	1,517* (0,920)
Castelló	[Ref]	[Ref]	[Ref]	[Ref]
València	-0,592* (0,172)	-0,431* (0,056)	-0,628* (0,467)	-1,764* (1,832)
Alacant	0,729* (0,651)	0,938* (0,391)	1,428* (1,137)	0,963** (0,584)
Treballa	[Ref]	[Ref]	[Ref]	[Ref]
No treballa	1,739*** (1,062)	1,572** (1,138)	0,960** (0,714)	0,825* (0,483)
Ideologia		2,195** (1,283)	2,382*** (0,976)	1,981** (0,880)
Model descentralitzat d'estat		-0,782** (0,336)	-0,971** (0,237)	-0,607** (0,419)
Simpatia PP			1,736** (1,059)	1,426** (0,812)
Simpatia Compromís			-1,804** (1,248)	-1,745** (0,362)
Simpatia Ciutadans			0,689** (0,273)	0,731* (0,327)
Simpatia PSPV			-0,871* (0,211)	-0,903* (0,624)
Simpatia Unides Podem			-1,061** (0,719)	-0,529** (0,326)
Temes espanyols per decidir el vot				0,847** (0,552)
Valoració gestió del Botànic				-2,716* (0,810)

Constant	0,613** (0,427)	0,747** (0,871)	0,759* (1,082)	0,728** (0,462)
R2 Corregit	0,712	0,765	0,792	0,736
-2 log	615,099	863,251	868,110	751,050

*Els errors estàndard es troben entre parèntesi. Els asteriscs mostren la significativitat de les variables: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$*

Estudiant el vot de Vox al País Valencià, s'han realitzat quatre models de regressió lineal per establir el perfil de l'elector. El Model 1 (pseudo $R^2=0,712$) incorpora variables sociodemogràfiques, mentre el Model 2 (pseudo $R^2= 0,765$) inclou a més les variables d'ideologia i preferència en l'organització territorial. Al Model 3 (pseudo $R^2= 0,792$) s'incorporen les variables de simpatia cap a les diferents formacions valencianes i, a l'últim, al Model 4 (pseudo $R^2= 0,736$), a més de tota la resta, s'inclouen les variable de *temes espanyols per decidir el vot i valoració de la gestió del Govern del Botànic*.

A tots els models seleccionats, es pot apreciar com la probabilitat de votar a Vox a les eleccions autonòmiques valencianes de 2019 fou major entre l'electorat masculí, i les persones més joves. De fet, tant a les referències com a les dades extretes d'aquesta anàlisi, les conclusions apunten al fet que el votant de Vox és menor de 45 anys, el seu naixement és durant o posteriorment a la transició. Aquesta darrera tendència, a més, pot ser símptoma d'un recull de vots de nous votants i/o de votants joves que provenien de l'abstencionisme. Els partits tradicionals – PSPV i PPCV- generalment troben un major èxit entre grups generacionals de major edat.

En el model que ací es presenta es pot assistir a una tendència del vot a Vox en persones que no es troben ocupades laboralment, sinó que es troben estudiant, jubilades, a l'atur o són pensionistes. Això podria conduir a què formacions com aquesta abracen dues realitats ben diferenciades en el seu electorat: per una banda, xicotets empresaris, comerciants, etcètera; però també obrers amb baixa qualificació o, inclús, persones a l'atur.

Seguint amb les variables sociodemogràfiques que incideixen en el vot a Vox al País Valencià, destaca un electorat amb un nivell d'estudis primaris i/o secundaris, això va en sintonia amb estudis com el de Sanjuan (2019) on es determina que el votant valencià de Vox compta amb un nivell d'estudis secundaris o d'FP. El que el diferencia, aleshores, del votant d'E2000 on es podria trobar un perfil més heterogeni: joves i jubilats (estudiants i jubilats en la seua situació laboral) i obrers i de classe baixa (López, 2017; 82.88).

En relació amb la procedència del votant valencià de Vox, la variable de simpatia cap a les formacions, com també la relació d'aquesta amb altres del model, podria apuntar que els vots a Vox provenen d'exvotants del PPCV. Si bé, com que no existeixen dades en aquest model sobre la procedència dels vots, únicament es pot concloure una simpatia cap al PPCV per part dels votants de Vox.

Com indica Ivarsflaten (2005) una gran part dels votants de les formacions d'extrema dreta actuals es troben en situació de desocupació, mentre que tradicionalment el PPCV al País Valencià ha collit una bona part dels seus èxits electorals en les classes benestants. Cal remarcar que el reduït, però no irrellevant, creixement d'E2000 va vindre de la mà d'antics votants del PPCV, però també, com en el cas de Vox, d'abstencionistes i nous votants.

Els votants de Vox també mostren una simpatia cap a Ciutadans, mentre que cap a les formacions d'esquerres valencianes i que formen part de l'actual govern – PSPV, Compromís i Unides Podem- es dona una relació inversa: a més simpatia cap a aquestes, menys probabilitat de votar a Vox. Això es dona a les tres formacions del Botànic però més explícitament cap a Compromís i Unides Podem.

De fet, territorialment, el votant de Vox s'ubica principalment a la demarcació d'Alacant, on el PPCV ha tret històricament els seus majors èxits electorals i Ciutadans ha aconseguit també un major espai electoral. Les comarques del sud d'Alacant són les que més vots a Vox reflecteixen; comarques que han acollit més immigració a les darreres dècades, amb elevades taxes d'atur fruit de la crisi econòmica de 2008 i que han estat entre les comarques on més presència ha tingut l'extrema dreta tradicionalment, o amb E2000 o amb col·lectius locals d'extrema dreta (és el cas del Baix Segura i el Vinalopó Mitjà)¹⁷. Aquestes comarques són les que més van veure créixer el vot a E2000 la dècada passada (López, 2017; 82-88)¹⁸.

El votant valencià de Vox s'ubica a la dreta en l'eix ideològic, la relació és positiva, això és que conforme més a la dreta es trobe ubicat l'elector, més possibilitats tindrà de votar a Vox. Com a les anàlisis de referència, el votant valencià de Vox tendeix cap a preferències de centralització territorial, això és comú al perfil del votant de Vox a altres territoris i al conjunt de l'Estat espanyol. Aquesta variable va intrínsecament relacionada

¹⁷Dades extretes de l'històric electoral a les eleccions autonòmiques valencianes del portal ARGOS de la Generalitat Valenciana.

¹⁸ Podeu consultar el mapa de distribució de vot a Vox per comarques valencianes a les eleccions autonòmiques de 2019 a l'annex.

amb el fet que el votant d'aquesta formació posiciona com preferents els temes que tenen relació amb l'Estat espanyol per a decidir el vot en unes eleccions autonòmiques, i no els temes que relacionats amb la comunitat autònoma que, se suposen, els de major rellevància per a uns comicis d'aquest tipus.

4. Conclusions

La investigació que ací conclou s'ha focalitzat en estudiar l'evolució de l'extrema dreta al País Valencià, fent especial èmfasi en el perfil del votant de Vox valencià, amb posterioritat a les eleccions autonòmiques valencianes de 2019. Després d'una profunda i exhaustiva revisió bibliogràfica es van seleccionar, a més, cinc objectius secundaris. A partir dels objectius d'aquest treball s'extreuen un conjunt de variables per a analitzar el perfil de l'electorat de l'extrema dreta valenciana, recorrent a l'enquesta postelectoral del CIS per a les eleccions autonòmiques de 2019 (estudi número 3253).

Els últims anys s'ha contemplat un creixement exponencial de les forces d'extrema dreta al món occidental, aconseguint inclús arribar a conformar governs i governar territoris. Són nombroses les anàlisis sobre aquest efecte, però la manca d'estudis en clau valencià marca l'interés d'aquesta investigació.

La presència de l'extrema dreta al País Valencià es dona des dels inicis de la transició a la democràcia, no obstant la seua organització en moltes ocasions ha resultat informal i amb una especial èmfasi en una mobilització política no electoral (manifestacions, boicots, etcètera). Els lligams que aquestes formacions presenten amb el blaverisme és indiscutible, han requerit unes de les altres per alimentar-se i créixer, arribant fins als nostres dies en què líders del blaverisme, com Juan Garcia Sentandreu, i també vinguts d'altres forces d'extrema dreta –E2000- han acabat ocupant llocs de responsabilitat a Vox. Fet pel qual es pot concloure una integració d'alguns dels sectors més radicals de la realitat valenciana en la nova formació d'extrema dreta, Vox.

Principalment per aquesta raó, el TFM acull una anàlisi quantitativa, a partir d'una extensa revisió bibliogràfica per determinar quin és el perfil del votant valencià de Vox arran de les eleccions autonòmiques d'abril de 2019.

En allò que fa referència a l'anàlisi quantitativa es presenta una regressió lineal, amb quatre models, que inclouen variables sociodemogràfiques, però també d'actituds i valors polítics. Les variables sociodemogràfiques ajuden a concloure que Vox va rebre vots, fonamentalment, d'homes i de persones joves. Quant a la seua ocupació, els models de regressió apunten a un vot de persones en situació de desocupació, estudiants o jubilades, amb un nivell d'estudis primaris o secundaris. Això el diferencia, en part, del votant d'E2000, que comptava amb un perfil generacional més major, i amb unes característiques sociodemogràfiques més heterogènies: joves i jubilats, però també obrers i de classe baixa.

La procedència del votant de Vox no ha pogut ser estudiada en aquest treball, si bé sí que s'albira que aquest sent simpatia per formacions com el PPCV o C's, mentre que la relació és inversa amb Compromís, Unides Podem i PSPV, les tres formacions que conformen el govern del Botànic; de fet, la valoració que fan de la gestió del govern del Botànic és negativa.

Territorialment sí que s'ha pogut estudiar quin és l'origen de l'electorat de Vox: la demarcació d'Alacant és la zona on Vox recull més vots en termes relatius. Comarques, les del sud d'Alacant, que han estat feus tradicionals del PP i nínxols del vot de Ciutadans; especialment en aquelles que han estat les principals receptores d'immigració durant les últimes dècades i que, a més, compten amb elevades taxes d'atur arran de la crisi econòmica de 2008 amb la caiguda de la indústria tèxtil, del joguet o del calcer. Són, a més, les comarques en què E2000 ha tingut una major presència.

Aquest votant, a més, s'ubica a la dreta en l'eix ideològic, definint-se en el model una relació positiva entre ambdues variables: com més a la dreta s'ubique l'electorat, més probabilitats de votar a Vox al País Valencià. Les seues preferències territorials són centralitzadores, ítem comú als diferents perfils de votant d'aquesta formació als territoris de l'Estat espanyol. Aquesta qüestió lliga intrínsecament amb el fet que el votant valencià de Vox decideix el seu vot a partir d'assumpptes o temes relacionats amb l'Estat i no partint de la comunitat autònoma.

Atesos als resultats, serà rellevant el futur d'aquesta línia d'investigació, doncs les dades que ací es presenten únicament ajuden a construir el perfil del votant de Vox a unes eleccions concretes i en un context concret sent, a més, les primeres eleccions a les quals es presenten amb uns resultats rellevants en el joc electoral. Caldrà continuar analitzant la procedència dels vots a Vox els pròxims anys i convocatòries electorals, tema d'especial rellevància per a la comunitat acadèmica i, concretament, per a la valenciana. Les futures investigacions podran ser comparatives amb les de referència i aprofundir tant en el perfil del votant d'aquesta formació com en la seua evolució.

5. Bibliografia

- **Articles i recursos acadèmics**

Alonso, S & Rovira Kaltwasser, C. (2015). Spain: No country for the Populist Radical Right? South European Society and Politics, 20:1, 21-45.

Antón-Mellón, J & Hernández-Carr, A. (2016). «El crecimiento electoral de la derecha populista en Europa: parámetros ideológicos y motivaciones sociales». Política y Sociedad, 53 (1): 17-28. Disponible: <https://revistas.ucm.es/index.php/POSO/article/view/48456>

Betz, H (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. New York: St. Martins Press.

Carratalà, A. & Palau Sampio, D. (2020). Discursos en competencia en la derecha política valenciana: comunicación y estrategia ante las elecciones autonómicas de 2019. *Debats. Revista de cultura, poder y sociedad*, 134 (1). Disponible: http://webcache.googleusercontent.com/searchq=cache:Y_MoDLhgECcJ:revistadebats.net/article/download/2222/3013/+&cd=15&hl=ca&ct=clnk&gl=es

Casals, X. (2009). *La Plataforma per Catalunya: la eclosión de un nacional-populismo catalán (2003-2009)*. Barcelona: ICPS.

Casals, X. (2018). Claves para comprender el ascenso de Vox. Disponible: <https://xaviercasals.wordpress.com/2018/10/14/claves-para-comprender-el-ascenso-de-vox/>

Ferreira, C. (2019). Vox como representante de la derecha radical en España: un estudio sobre su ideología. *Revista Española de Ciencia Política* (51), 73-98. Disponible: <https://orcid.org/0000-0002-9985-7818>

Flor, V. (2011). *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i Identitat Valenciana*. València: Editorial Afers.

Flor, V. (2020). *Nosaltres som el València. Futbol, poder i identitats*. València: Editorial Afers.

Ignazi, P. (2003). *Extreme right parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Oxford University Press.

Rodon, T. & Guinjoan, M. (2020). Els catalans de Vox: molt de drets, molt espanyols i més monàrquics que ningú. El Crític. Disponible consulta: <https://www.elcritic.cat/dades/els-catalans-de-vox-molt-de-dretes-molt-espanyols-i-mes-monarquics-que-ningu-75306>

Rodríguez, JL. (2006). «De la vieja a la nueva extrema derecha, pasando por la fascinación por el fascismo». *Historia Actual on line*, 9: 15-29. Disponible consulta: <http://www.historia-actual.org/Publicaciones/index.php/haol/article/view/138>

Sánchez, D & Rodríguez. E. (2012). «La extrema derecha en Facebook. España 2000 y Democracia Nacional durante la campaña electoral de 2011» *Revista Mediterránea de Comunicación Social*, 4 (1): 251-258.

Turnbull-Dugarte, S, Rama, J. & Santana, A. (2020). The Baskerville's dog suddenly started barking: voting for Vox in the 2019 Spanish general elections, *Political Research Exchange*, 2:1, 1781543. Disponible: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2474736X.2020.1781543>

Taguieff, P. (2007). «Interpretar la ola populista en la Europa contemporánea: entre resurgencia y emergencia». En: Miguel Ángel, Simón (ed.), *La extrema derecha en Europa desde 1945 a nuestros días*. Madrid: Tecnos.

Viadel, F. (2006). No mos fareu catalans: Història inacabada del «blaverisme». Barcelona: L'esfera dels llibres.

- **Recursos de recuperació documental:**

Acha, B. (6 de gener de 2019). No, no es un partido (neo)fascista. *Agenda Pública*. Recuperat de: <http://agendapublica.elpais.com/no-no-es-un-partido-neofascista/>

Aragó, Laura (4 de desembre de 2019). Los distintos perfiles del votante de Vox. *La Vanguardia*. Recuperat de:

<https://www.lavanguardia.com/politica/20191204/472030115708/como-afecta-renta-inmigracion-voto-derechas-voto-vox.html>

Aumaitre, A. (23 d'abril de 2019). Cinco gráficos sobre los votantes de Vox: ¿emñ qué se parecen y en qué se diferencian del resto?. *Piedras de papel*, *eldiario.es*. Recuperat de: https://www.eldiario.es/piedrasdepapel/graficos-votantes-vox-parecen-diferencian_132_1166035.html

Canela, J (10 d'octubre de 2020). Una marcha de torxes feixista alarma Benimaclet. *Diario Público*. Recuperat de: <https://www.publico.es/public/marcha-torxes-feixista-alarma-benimaclet.html>

Cantarero, J. (31 d'octubre de 2020). Un vigilante nazi detenido con un arsenal en 2019 será de los primeros en estrenar la ley valenciana contra el enaltecimiento de la dictadura. *Diario Público*. Recuperat de: <https://m.publico.es/sociedad/4569657/un-vigilante-nazi-detenido-con-un-arsenal-en-2019-sera-de-los-primeros-en-estrenar-la-ley-valenciana-contra-el-enaltecimiento-de-la-dictadura/amp?>

Fayos i Lorente (10 d'octubre de 2018). L'antifeixisme guanya la batalla al la ultradreta el 9 d'octubre a València. *Directa.cat*. Recuperat de: <https://directa.cat/lantifeixisme-guanya-la-batalla-a-la-ultradreta-el-9-doctubre-a-valencia/>

Castellano, (15 de setembre de 2009). Dates i fets del 15 de setembre. *Diari La Veu*. Recuperat de <https://www.diarilaveu.com/apunt/76381/dates-i-fets-del-15-de-setembre>

Navarro, M. (20 de gener de 2020). Así son los votantes de Vox. *Público*. Recuperat de: <https://blogs.publico.es/otrasmiradas/28114/asi-son-los-votantes-de-vox-del-10n/>

Perelló.I (23 de novembre de 2006). La impunidad de los ultras valencianos. *El Salto Diario- País Valencià*. Recuperat de: <https://www.elsaltodiario.com/hemeroteca-diagonal/la-impunidad-de-los-ultras-valencianos>

Portillo, J. (26 d'agost de 2020). Galapagar, la frontera entre el escrache y el acoso a Pablo Iglesias e Irene Montero. *Huffingtonpost*. Recuperat de: https://www.huffingtonpost.es/entry/casa-pablo-iglesias-acoso-escraches-galapagar_es_5f44cbb8c5b6c00d03b3a329

Ramos, M. (10 d'abril de 2018). La extrema derecha valenciana que nunca se fue. El Salto. Recuperat de: <https://www.elsaltodiario.com/extrema-derecha/-extrema-derecha-valenciana-nunca-fue>

Sebastià, J. (26 de febrer de 1990). Els negocis de Jose Luís Roberto. *El Temps*. Recuperat de: <https://www.eltemps.cat/article/1341/els-negocis-de-jose-luis-roberto>

Sanjuan, H. (23 d'abril de 2019). El perfil del votante de Vox: aún no «muere» a la izquierda. *El Mundo*. Recuperat de: <https://www.elmundo.es/comunidad-valenciana/2019/04/23/5cbe9dd2fc6c836c1b8b4646.html>

José L. Roberto dimite como secretario de la Asociación de Locales de Alterne (3 de febrer de 2011). *Levante-Emv*. Recuperat de: <https://www.levanteemv.com/comunitat-valenciana/2011/02/03/jose-l-roberto-dimite-secretario-13085645.html>

Una concentración convocada por la extrema derecha obliga a cerrar y desalojar la sede de Compromís en València (25 d'abril de 2018). *elDiario.es*. Recuperat de: https://www.eldiario.es/comunitat-valenciana/concentracion-convocada-desalojar-compromis-valencia_1_2149282.html

Un grupo de enmascarados de extrema derecha acosa a Mónica Oltra frente a su casa (19 d'octubre de 2017). *elDiario.es*. Recuperat de: https://www.eldiario.es/comunitat-valenciana/grupo-ultraderecha-acoso-oltra_1_3125199.html

- **Recursos audiovisuales:**

Universitat de València (direcció i producció). Del Roig al Blau. La transició valenciana [documental]. País Valencià. Disponible en: <https://www.youtube.com/watch?v=7yDcrjYO8nE>

La Comarca Científica (direcció). Viatge a l'extrema dreta [documental]. País Valencià. Disponible en: <https://www.youtube.com/watch?v=wzsZXqAVDck> (2018)

- **Fonts d'informació per a dades electorals:**

Portal d'informació ARGOS- GVA. Informació electoral. Recuperat el 15 de novembre de 2020. Disponible al lloc web: <http://argos.gva.es/va/informacio-electoral>

Portal d'informació ARGOS- GVA. Informació electoral municipal. Recuperat el 3 de novembre de 2020. Disponible al lloc web: <http://argos.gva.es/va/informacio-municipal>

Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS). Postelectoral eleccions autonòmiques i municipals 2019. Estudi número 3253 (17/06/2019)

Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS). Preelectoral eleccions autonòmiques valencianes 2019. Estudi número 3244 (15/03/2019)

Corts Valencianes. Dades electorals de les eleccions autonòmiques de 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015 i 2019. Disponible per a consulta: <https://www.cortsvalencianes.es/es/composicion/resultados/datos-electorales-elecciones-autonomicas-2019>

- **Altres enllaços d'interés:**

Lloc web d'informació de l'Aplec del Puig: <https://bloc.compromis.net/aplec-del-puig/>

Pàgina web d'E2000: <https://espana2000.es/>

6. Annexos

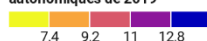
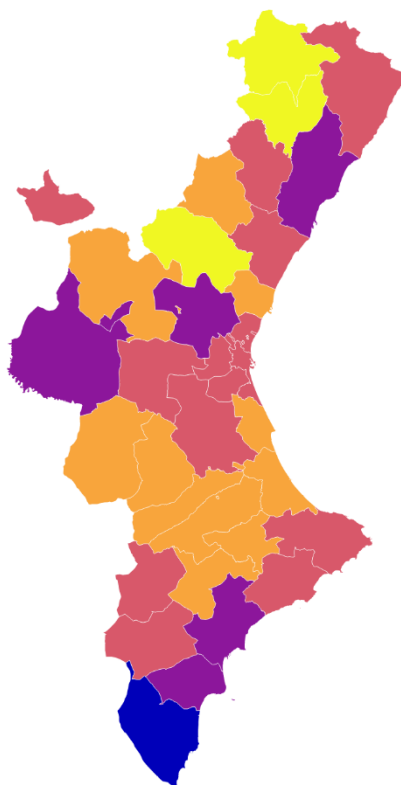
6.1. Annex 1: Fitxa tècnica del baròmetre 3253 del CIS per a l'àmbit valencià

Univers	Població amb dret a vot i resident al País Valencià
Mida de la mostra	696 dissenyades 668 realitzades
Afixació	No proporcional
Punts de mostreig	46 municipis
Procediment de mostreig¹⁹	Polietàpic, estratificat per conglomerats, amb selecció de les unitats de mostreig primàries (municipis) i de les unitats secundàries (seccions) de forma proporcional, i de les unitats últimes (individus) per rutes aleatòries i quotes de sexe i edat.
Error mostral	3,9
Dates de realització	Del 17 de juny al 16 de juliol de 2019

6.2. Vot a Vox a les comarques valencianes

El vot a Vox per comarques

Vot a Vox a les comarques valencianes a les eleccions autonòmiques de 2019

Mapa: Idoia Arreaza Aguilera • Font: CIS postelectoral 2019 • Dades cartogràfiques: ICV • Creat amb Datawrapper

¹⁹Dins de cada comunitat autònoma, els estrats s'han format segons la mesura d'hàbitat dels municipis dividits en 7 categories: menor o igual a 2000 habitants; de 2001 a 10000; de 10001 a 50000; de 50001 a 100000; de 100001 a 400000; de 400001 a 1000000; i més d'un 1000000 d'habitants.

6.3. Principals delictes d'odi extrema dreta i blaverisme

DÈCADA 1970		
1971	26 de març	La llibreria Tres i Quatre sofreix un atac
1972	8 de maig	Atac contra la llibreria Tres i Quatre
	8 de juny	Atac contra la llibreria Tres i Quatre
1976	27 de febrer	Conferència de Felipe González i Alfonso Guerra posposada per atacs de sectors blavers
	Abril	Pere Riutort, sacerdot valencià acusat de catalanitzar i agredit físicament
	Juliol	Bomba a l'esta del Llevant UE amb motiu de la Trobada dels Poblets
	Agost	Esclata una bomba a la llibreria La Araña
	Setembre	Atac al domicili del líder de CCOO, Diego Moreno
	25 de novembre	Atac amb bomba a la llibreria «La Costera» de Xàtiva
1977	22 de desembre	Bomba contra la impremta Vila
1978	3 de desembre	Activistes blavers boicotegen una conferència a l'Ateneu de València
	22 d'abril	Amenaces a editors i llibreters durant la Fira del Llibre de València
	21 de maig	Assetjament al domicili de Manuel Sanchis Guarner per membre del GAV
	10 de juny	Atacs explosius a Novelda pel GAV
	15 de juny	Atac a la farmàcia d'un dirigent del PSP a l'Albufereta d'Alacant
	Juliol	GAV i Fuerza Nueva agredeixen els assistents de la III Escola d'estiu a Campanar, València
	29 d'agost	Fals paquet bomba a la seu de Valencia Semanal
	4 de setembre	Bomba al cinema Goya d'Alcoi
	Octubre	Paquet bomba a casa de Joan Fuster
	29 d'octubre	Còctels Molotov a la llibreria Tres i Quatre, per part del PENS.
	18 de novembre	Bomba contra el domicili de Joan Fuster
	4 de desembre	Bomba contra Manuel Sanchis Guarner
1979	25 d'abril	Atac a la Fira del Llibre de València i agressions a diverses persones
	Sense data concreta	La policia desactiva dos bombes als domicilis de Josep Lluís Albinyana i Fernando Martínez Castellano
	25 d'abril	Atacs contra Albinyana a l'aeroport de Manises Assalts a les conselleries de Cultura i Transport
	3 de setembre	Albinyana i Manuel Girona Rubio són agredits a Quart de Poblet per demanar autonomia segons l'article 151 de la CE.
	9 d'octubre	Durant la processó cívica és cremada la senyera al balcó de l'Ajuntament de València pel GAV
	9 d'octubre	Atemptat amb bomba contra el grup Carraixet
	Octubre	Atacs a les seus del PCPV i del Sindicat Lliure de la Marina Mercant

DÈCADA 1980		
1980	17 de juny	El president del GAV, Martín Villalba és condemnat a tres mesos d'arrest domiciliari per publicar a Las Provincias que l'atemptat a Manuel Sanchis Guarnier fou autoprovocat
	10 de juliol	Manuel Girona és agredit per haver publicat llibres en valencià, Blavers l'amenacen
	9 d'octubre	Boicot a la processó cívica del 9 d'octubre. L'alcalde de la ciutat de València, Pérez Casado, fou agredit pel GAV
	Novembre	El bar El Sifó de València és metrallat
1981	Maig	Esclata un artefacte explosiu davant la seu del PCPV a Alacant
	11 de setembre	Atemptat amb dues bombes a la casa de Joan Fuster
1982	Sense data	Boicot a una conferència de Joan Fuster a la UV
1983	Sense data	Boicot a una conferència del Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Max Cahner, a la UV, per membres del GAV
1985	24 de gener	Boicot per part de grups blavers, soltant ratolins a la sala on tenia lloc la conferència del traductor del Tirant lo Blanc a l'anglès
	Juny	Membres d'Alternativa Universitaria, amb Juan García Sentandreu boicotejen la sessió de discussió dels estatus de la UV
1988	2 de juny	Agressió a un equip de la TV3 a la processo del Corpus de València

DÈCADA DEL 1990		
1992	9 de febrer	Simbologia nazi al Camp del Mestalla
	9 d'octubre	Atacs als autobusos dels assistents a la manifestació convocada per ACPV
1993	11 d'abril	Assassinat de Guillem Agulló a Montanejos
	27 de maig	Mor cremat viu un indigent a la ciutat de València, el cotxe fou incendiat per tres neonazis
	4 de desembre	Assassinat de Davide Ribalta, apunyalat per joves ultradretans europeus
1994	Gener	Cinc ultradretans, amb vincles amb Acción Radical, apallisen dos joves a Cànovas de València
	Març	Militants del GAV i Unió Valencianista ataquen la seu de la Societat Coral el Micalet
1996	Febrer	Amenaces i lesions a tres militants de la UPV-Bloc Nacionalista durant la campanya electoral de 1996
1997	9 d'octubre	Amenaces de mort i insults a Pere Palés per part del president del GAV, Sentandreu
1998	13 de juliol	Membre del GAV, liderats per Sentandreu, organitzen una concentració davant la seu del CVC. Atac a un vehicle de TV3

DÈCADA DEL 2000		
2000	3 de febrer	Incendis a les seus del PSPV a Manises, d'EUPV a Xirivella i del PP a Alboraia. Hereus d'Acción Radical
	11 d'octubre	A Russafa un immigrant tunisià de 25 any mor a mans de quatre persones que li van propinar navallades i pedrades
2001	26 de juny	Una trentena de radicals blavers increpen a Xavier Casp, de 84 anys
	Setembre	Cremen la porta de la seu de l'Institut d'Estudis Catalans de Castelló de la Plana
	17 de novembre	Tres neonazis agredeixen el propietari d'un bar, d'origen africà i una parella. Ganivetada a un ciutadà xec, que va resultar mort, mentre tocava música prop de l'establiment
2002	12 d'abril	Incendi de la seu d'Endavant a València
	Juny	Militant blavers intenten boicotejar un acte de presentació de l'IEC a Sueca
2003	6 de febrer	Apareix morta per asfíxia una treballadora de l'Ajuntament de València. Trobada nua al seu domicili i amb una creu gammada dibuixada amb dentífric
	2 de maig	Atac del GAV a la Biblioteca Municipal de Sueca i al monòlit de Joan Fuster
	Octubre	Membre del GAV ataquen el casal Jaume I
	29 de desembre	Atac al Casal Jaume I de Russafa
2004	11 d'abril	Qutre menors són detinguts per l'assassinat d'un home marroquí de 30 anys a Sagunt
	28 de febrer	Membre del GAV, E2000 i altres boicotegen un acte d'ERPv amb Josep Lluís Carod-Roviira
2005	6 de maig	Agressió a un jove a Vinaròs
	22 de maig	Mig centenar d'ultres de la Penya Yomus exhibeixen simbologia feixista a l'estadi, canten el Cara al sol i fan apologia de l'assassinat de Guillem Agulló.
	17 de maig	A Vinaròs, un jove és agredit per part d'un grup de gent d'ultradreta
	2 de desembre	Pintades contra les seus del Bloc a Torrent i Alaquàs
	10 de desembre	Atacs dels Ultra Yomus a un aficionat de l'Athletic Club de Bilbao, amb ferides lleus.
2006	20 de gener	Adolescents ataquen la llibreria Tres i Quatre
	28 d'abril	Militants blavers boicotegen una conferència sobre el Tirant lo Blanc a Sollana
	24 de maig	Unes 100 persones afins al GAV per atacar i agredit al rector de la Facultat de Dret
	31 d'agost	Atac a la casa natal de Joan Fuster i al monument en el seu honor a Sueca

	13 de setembre	Nou assalt a la llibreria Tres i Quatre
	26 de setembre	Agressió a la portaveu del Bloc de Mislata
	12 d'octubre	Manifestació d'E2000 amb motiu del Dia de la Hispanitat. Es criden consignes racistes i s'increpen a ciutadans negres
	18 de desembre	Boicot als premis Ciutat de València
2007	4 de febrer	Incendi parcial a la seu del Bloc Nacionalista Valencià a Gandia
	8 de febrer	Atac al Casal Jaume I d'Elx
	10 de març	Atacs i amenaces als assistents al míting central d'ERPv al Palau de Congressos de València, com al 2004. Per part de Democràcia Nacional i E2000, un agressor detingut
	21 d'abril	Tres joves amb estètica nazi agredeixen a un home senegalès a Gandia
	29 d'abril	Atac del GAV a la casa de Joan Fuster i el seu monòlit, pintades amb simbologia nazi
	6 de maig	Agressió per grups d'extrema dreta a la ciutat de València simultàniament: un membre del Consell Nacional del Bloc Jove i el seu acompanyant agredits per cinc persones al campus de Tarongers; al Cedre de València una vintena de nazis destrossen un local de música rock i agredeixen a menors d'edat. A Benimaclet, cinc persones de Tarragona són agredides per un grup de <i>skin-heads</i> .
	28 de juliol	Agressió a tres membres del Col·lectiu Lambda en la celebració del Dia de l'orgull Gai a Gandia. El dia 6 d'aquest mes un grup de persones fou víctima dels insults homòfobs, també a Gandia.
	1 de setembre	Assalt a la seu de Ca Revolta
	26 de setembre	Apallissen a Santi Rosado, portaveu del Bloc a Mislata, per un grup de joves d'extrema dreta
	1 d'octubre	Agressions en l'aniversari de l'IEC a la UV
	5 d'octubre	Artefacte explosiu a la seu del Bloc de València
	24 d'octubre	Un porter d'un equip juvenil de futbol, d'origen colombià, és víctima d'una agressió xenòfoba a València
	29 de novembre	Artefacte de metralla contra la seu d'ERPv a València
	1 de desembre	Membres del GAV reparteixen pamflets a l'IES La Garrigosa de Meliana, amb dades personals dels professors que cataloguen com a catalanistes. S'anima a plantar-los cara.
	14 de desembre	Atac en la presentació del llibre d'Èric Bertan a Sueca, per part del GAV
	7 de desembre	Agressió a una activista del CSA la Quimera, de Mislata. La jove va quedar inconscient.
	11 de desembre	52 membres d'Ultra Yomus causen aldarulls a l'estadi Reyno de Navarra, causaren destrosses en un bar. Multes de fins 26.000€

2008	3 de gener	Atac amb sulfurant a la seu d'ACPV de Catarroja
	20 de gener	Atac a la seu del Bloc de Benicàssim
	21 de gener	Atac al Centre Social Terra de Benimaclet per membre del GAV
	26 de gener	Tres diputats d'ERC al Congrés retinguts durant tres hores al local de València per agressions per part del GAV
	26 de gener	Un grup de skinheads neonazis organitza una ràtzia atacant indiscriminadament a diverses persones en diverses zones d'oci a València
	27 de gener	Un jove de 30 anys rep una punyalada al Cedre de València per part de membres d'Ultra Yomus
	9 de febrer	Agressions a col·lectius antiracistes de Castelló de la Plana. Dibuixaren una esvàstica a la galta amb objecte tallant
	26 de febrer	14 neonazis menors d'edat assalten el Casal Popular de Castelló de la Plana i fereixen un jove amb una arma blanca
	29 de febrer	Atacs a la seu d'ERPv de Silla per part de persones d'E200
	4 de març	Atac a la seu d'EUPV a Gandia
	22 de maig	Atac a la seu del PCPV a València
	26 de setembre	Manifestació il·legal al pas de la flama del Correllengua per Gandia. Fereixen a una regidora del Bloc.
	9 d'octubre	Agressió a tres joves que es dirigien a la manifestació de la vesprada del 9 d'octubre
	10 d'octubre	Pintades amb simbologia nazi a la seu d'Intersindical Valenciana a València
	12 d'octubre	Atac a la seu del Bloc Jaume I de Cullera i la del Bloc a la ciutat de València
	13 d'octubre	Atac a les seus del BLOC a Gandia i la ciutat de València.
2009	26 d'octubre	Segon atac a la seu d'Intersindical Valenciana en el mateix mes
	25 d'abril	Atac a Gandia contra la Casa de la Diversitat. També pintades a la seu del Bloc
	9 d'octubre	Un dels administradors del web valencianisme.com i una persona acompanyant són atacats per 10 persones amb amenaces de mort.
	9 d'octubre	Una cinquena de militants d'ultradreta, a la processó cívica del matí, persegueixen i amenacen a la comitiva del Bloc fins expulsar-los de la marxa
	4 de desembre	Atac contra la seu d'EUPV de Mislata
	12 de desembre	Pintades amb simbologia nazi i amenaces a la seu el BLOC de Gandia. També al Casal Jaume I.
	12 de desembre	Una vintena de neonazis atempten contra un videofòrum amb el documental sobre la repressió franquista a Asp.

DÈCADA DEL 2010		
2010	19 de març	Artefacte en una casa en perill per un pla urbanístic de València. L'atac s'atribueix al GAV
	27 de març	Atac amb còctels molotov a la mesquita de Gandia
	9 d'abril	Atac amb còctels molotov al Casal Jaume I d'Oliva
	24 d'abril	Al concert d'ACPV amb motiu del 25 d'abril, una família és atacada a Mestalla junt amb una parella de joves a Benimaclet
	26 de maig	Atac a la llibreria de la UV per part de grups d'extrema dreta
	29 de maig	Atac a la seu del PCPV a la ciutat de València
	30 de maig	Atac a la seu de la Societat Coral El Micalet de València
	19 de setembre	65 membres d'Ultra Yomus i 5 de Jove Elx interceptats en una reunió per barallar-se amb aficionats de l'Hèrcules CF
	9 d'octubre	Cinc organitzadors de la manifestació de la vesprada són agredits mentre descarregaven material. 21 persones detingudes.
	22 de novembre	José Luis Roberto junt amb altres 15 persones entren al Terra de Beimaclet a intimidar a clients i treballadors, amb amenaces de mort.
	8 de desembre	Incendi frustrat a la seu del PSPV-PSOE a la ciutat de València
	10 de desembre	Insults a Enric Esteve per part de Coalició Valenciana i Unió Valenciana
	25 de desembre	Atac a la seu de Compromís a la ciutat de València
2011	23 de gener	Intent d'agressió a Joan Laporta a València, per part d'un grup capitanejat per Juan García Sentandreu.
	19 de març	Atacs contra la seu d'Units per València a Almàssera
	21 de maig	Atac a la seu de Compromís per València, per part de les joventuts de Coalició Valenciana
	31 de maig	Atac a un home de 35 anys al carrer Misser Mascó de València
	5 de juliol	Activistes ultradretans intenten boicotejar al saló d'actes de la FNAC la presentació de <i>Noves glòries a Espanya</i> de Vicent Flor. Entre els agressors es trobaven Juan Garcia Sentandreu i José Luis Roberto.
	20 de setembre	Ataquen el vehicle i pinten la casa amb símbols nazis d'un regidor d'IVIN a Nàquera
	22 de setembre	Atac a una botiga de València per tindre la retolació en valencià
	5 d'octubre	Quart atac a la seu de Coalició Compromís en menys d'un any
	12 de novembre	Pintades amb simbologia nazi a la seu d'EUPV a Alzira
	27 de novembre	Atac a la seu local del PSPV a la Pobla de Vallbona
2012	22 de febrer	Amenaces telefòniques a l'IES Lluís Vives de València, per part d'E2000 amb motiu de la <i>Primavera Valenciana</i>
	27 de febrer	Atac amb pintades amb simbologia nazi a la seu del Bloc a Burjassot
	7 de març	Juan Ballesteros, secretari socialista d'Extramurs, és agredit i insultat a la porta de la seu per grups de joves d'extrema dreta
	25 de març	Atac a la seu d'EUPV a Burjassot

	20 de juny	Membre del GAV i E2000 es concentre davant l'Octubre Centre de Cultura Contemporània per increpar als assistents de l'Assemblea Nacional Catalana. Agressió a una dona que assistia a la manifestació del PCPE per portar una bandera republicana
	28 d'agost	Agressions al monument a Salvador Allende a la ciutat de València. També el d'Olof Palme
	9 d'octubre	Insults i intents d'agressió a un jove amb una estelada a Xàtiva
2013	5 de gener	Atac a la seu d'EUPV d'Alacant, el dia 6 de gener un nou atac
	2 de febrer	Atac contra el Casal Popular Tio Cuc d'Alacant
	24 de febrer	Agressió a un jove que portada una estelada en la crida de les Falles a la ciutat de València
	10 d'abril	Emails amb amenaces a Enric Morera, Mónica Oltra i Jovep Maria Panyella, de Compromís.
	11 d'abril	El president de NNGG del PP a Burjassot fa burla de Guillem Agulló i les causes de la seua mort al XX aniversari d'aquesta
	21 d'abril	A les Trobades d'Escoles en Valencià el GAV destrossa el monument de Vicent Andrés Estellés a Alboraia
	5 de maig	Membres d'Ultra Yomus accedeixen a Mestalla amb simbologia nazi. Es van expulsar les persones i se'ls va aplicar una sanció
	14 de maig	Militants del GAV i d'E2000 interrompen a Burjassot un acte d'homenatge a Estellés, insultant a l'alcalde, Jordi Sebastià i al president de l'AVL, Ramón Ferrer
	17 de maig	Pintades feixistes a la seu del Bloc de Montcada
	21 de maig	Pintades del GAV a la seu de l'Entitat Cultural Valenciana El Piló de Burjassot
	22 de juny	Atac amb pintades feixistes i nazis a La Cosa Nostra i a la seu del sindicat CNT a Castelló de la Plana
	6 de setembre	Levante-EMV retira un bloc d'un membre del GAV amb hostatge a la seua web fomentant el boicot a Pep Botifarra per catalanista
	5 d'octubre	El GAV destrossa el monument d'Estellés a Alboraia
	9 d'octubre	Durant la processó cívica del matí Enric Morera és increpat i agredit per un ultra. Càntics en homenatge al partit neonazi Albada Daurada
	9 d'octubre	Durant la celebració del 9 d'octubre a Burjassot, amenacen i insulten a l'alcalde Jordi Sebastià
	27 d'octubre	Membre de Jove Elx, grup d'animació de l'Elx CF, emeten crits racistes contra un jugador del Granada CF
	30 d'octubre	Detenen a Torrevella a un militant de Falange Española per un atac informàtic contra els webs de mitjans de comunicació d'esquerres
	9 de novembre	Agressió a una menor de 17 anys a la ciutat de València per part de neonaxis
	20 de novembre	Pintades amb simbologia nazi a la seu de Compromís per Picanya i de Ca Bassot de Burjassot
2014	11 de gener	Atac amb pintura i botelles de vidre a la seu de Compromís a Ontinyent
	11 de gener	Intent d'incendi al Centre Cultural Islàmic de la Vall d'Uixó
	20 de gener	Atac a la seu de Compromís per Xàtiva

	10 de febrer	Atac a la casa de Ramón Ferrer, president de l'AVL
	17 de maig	Sis joves menors són atacats per una dotzena de persones vinculades al GAV. Els van agredir amb cinturons durant les Trobades d'Escoles en Valencià de Benirredrà
	28 de juny	Agressió a una xica transsexual a la Ciutat de València. La van agafar des d'un cotxe i l'arrossegaren 20metres per terra. Fugiren
	30 de juny	Atac amb pintades feixistes al monument homenatge als presoners republicans del camp de concentració dels Ametllers a Alacant
	9 d'octubre	Agressions a dues xiques per part d'un grup d'ultradreta
	16 de novembre	Agressió homòfoba a dos participants de de les 26 Trobades Estatals LGTB a Gandia
	30 de novembre	Agressió i robatori a joves al barri de Benimaclet, amb navalles
2015	11 de gener	Una vintena de neonazis agredeixen a dos joves a la ciutat de València, també els furtaren
	17 de gener	Atac al Casal Jaume I d'Elx
	24 de març	Amenaces de mort a un jove activista LGTB de 18 anys a València des de Twitter
	23 de maig	Assalt a <i>Ca l'Estudiantat</i> , un espai ocupat al Campus de Blasco Ibáñez de la UV
	16 de juny	Agressió brutal a dos joves al barri del Grau de València, propinant-los una pallissa entre més de deu persones
	7 d'octubre	Diverses organitzacions d'extremadreta, amb el GAV, amenacen a l'alcalde de València, Joan Ribó
	7 d'octubre	Un grup d'Ultra Yomus furta a la UV dues banderes que estaven penjades, el penó de la conquesta del BEA i una estelada del SEPC. Les exhibeixen a les xarxes socials cremant-les
	8 d'octubre	Atac a la seu de Ca Bassot a Burjassot
	9 d'octubre	Membres de Lambda són insultats i escopits per ultradretans a la processó cívica
	15 de novembre	Assalt al Casal Popular de Vila-real, amb agressions a persones a l'interior
2016	28 de març	Pintades amb simbologia nazi a la porta del Centre Cultural Islàmic de Denia
	3 d'abril	Pintades al monument de la memòria històrica de Callosa d'en Sarrià
	7 d'abril	Pintades nazis a la UV el dia de l'homenatge a Guillem Agulló. Amenaces de mort a Mónica Oltra
	14 de maig	Agressió homòfoba a una parella d'homes a la ciutat de València
	9 d'octubre	Membre de Lambda tornen a ser insultats i increpats a la processó cívica per segon any consecutiu
	9 d'octubre	Un grup de 15-20 feixistes agredeixen a l'activista LGTB, Fran Pardo, i al seu company, el regidor de la CUP de Torredembarra, Toni Sacristan, després de la manifestació

2017	5 de desembre	Seguidors de la Curva Nord del València CF agredeixen a membres d'una xaranga
	25 de desembre	Atacs feixistes a les seus d'EUPV, Compromís i Podem a Elx
	3 de gener	Seguit d'atacs vandàlics de caràcter xenòfob i homòfob a la Vall d'Uixó
	5 de gener	Atac al monument dedicat a Miquel Grau a Alacant
	25 de febrer	Atac a la seu de Compromís a Alzira
	4 d'abril	Atac amb pintades signades per Falange Española a les seus de Compromís, Podem, PSPV i EUPV a Alacant
	9 d'octubre	Agressió violenta i persecució a activistes durant la manifestació valencianista de la vesprada
	17 de març	Atac amb pintades feixistes a les cases dels regidors de Somos Callosa i EUPV a Callosa de Segura
	16 de juliol	Atac amb pintades franquistes i feixistes a la Facultat de Psicologia de la UV
	17 de juliol	Atac a la seu nacional de Compromís a la ciutat de València
2018	23 de juliol	Grup liderat per Sentandreu ataca el mural de l'artista Elías Taño dedicat als joves d'Altsasu i als pesos polítics a la ciutat de València
	30 de juliol	Atac a la seu de Compromís a Castelló de la Plana, amb adhesius en defensa del <i>Valle de los Caídos</i>
	18 d'agost	Atac al monòlit de Miquel Grau a Alacant
	2 de setembre	Atac a la seu de Podem a Alacant amb cartells feixistes
	15 de setembre	Agressions i insults als assistents a l'Aplec del Túria, a Bétera
	8 d'octubre	Ninots pintats amb una estelada apareixen penjats a l'entrada a València des de Barcelona en la vespra del 9 d'octubre
2019	7 de març	Aficionats ultres del Valencia CF agredeixen a un aficionat de l'Athletic de Bilbao prop de Mestalla
	27 d'octubre	Pintades amb esvàstiques i amenaces de mort a Joan Tardà abans d'un acte a la UV
	27 de novembre	Al tercer dia de rodatge de la pel·lícula La mort de Guillem a Sagunt apareixen pintades amb simbologia nazi

DÈCADA DEL 2020

2020	15 de juliol	Atac racista al Centre de Formació Vicent Ventura, una escola d'adults amb alumnat estranger a la ciutat de València
	19 de juliol	Incendi al Casal Popular de Castelló. Signen amb "Abascal Army"
	20 de setembre	Atac a la seu del PSPV a Burjassot